

פרשת כי תבוא - הלכה ממעמד הברית

1. דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק יא - יג

(יא) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: (יב) אֱלֹהֵי יַעֲמֹדוּ לְבָרְכְךָ אֶת הָעָם עַל הָרְגִזִּים בְּעֶבְרָתְךָ אֶת הַיָּרְדֵּן שְׁמַעוֹן וְלִי וְהַיְוֵדָה וַיִּשְׁשָׁכְר וַיֹּסֵף וּבְנֵימִן: (יג) וְאֱלֹהֵי יַעֲמֹדוּ עַל הַקִּלְלָה בְּהָר עֵיבֵל רְאוּבֵן גָּד וְאֶשֶׁר וַזְבוּלֵן דָּן וְנַפְתָּלִי:

2. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף לב עמוד א

ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארוני עומדים למטה באמצע ... הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה: ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עוין אמן, הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה: ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עוין אמן, עד שגומרין ברכות וקללות.

3. אבן עזרא דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק יד

וחז"ל אמרו, כי טעם לברך, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, וכן הכל. ועל דרך הפשט, הברכה היא: ברוך אתה בעיר, והקללה - הפך זה.

4. דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק טו - כו

(טו) אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֶּכֶה תוֹעֵבַת ה' מַעֲשֵׂה יָדָיו חֲרָשׁ וְשֵׁם בִּסְתֵר וְעֵנּוּ כָל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן: ס... (כו) אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן:

5. מלבי"ם דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק י

נמצא לדעת חז"ל שהקללות הם הארונים שאמרו הלוים והברכות הם הפך הארונים ותפס המשנה הברכה הראשונה וכן כולם ברוך לא יקלה ברוך לא יסיג וכו' עד ברוך אשר יקים וגו'. ועל דעה זו יש קושיא עצומה למה לא כתבה התורה הברכות הלא מדה טובה מרובה. והראב"ע והאברבנאל פרשו כי הברכות והקללות שנאמרו על הר גריזים והר עיבל הם והיה אם שמוע וגו' והיה אם לא תשמע והי"ב ארונים הוא ענין אחר מה שאמרו הלוים. אבל דבריהם רחוק מהפשט שהמשך הכתוב יורה שענו הלוים הוא הקללות הנאמר בסמוך וענו הלוים וגו' וכדעת המשנה, ולא מצאתי כתוב בשום ספר ישוב לדעת המשנה מה שלא נכתב הברכות בפירוש

6. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לט עמוד ב

תנן: כל העושה מצוה אחת - מטיבין לו; עשה אין, לא עשה לא, ורמינהי: ישב ולא עבר עבירה - נותנים לו שכר כעושה מצוה! אמר ליה: התם, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה

7. מלבי"ם דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק י

ואף שאין בידנו ליישב על דרך הפשט עכ"ל לא נחדול לכתוב מה שיש לומר בזה. וזהו שיש להבין על מה ברכו אשר לא יעשה פסל, וכן כולם אף שאמרו חז"ל ישב אדם ולא עבר עבירה חשוב כאילו עשה מצוה. זה כשבא לידו ועמד בנסיין שזה לא יכול להיות רק בעתים רחוקים ולא הוזקק לברכה. וגם יש מהם שאין בהם נסיון כ"כ כמו המכה רעהו בסתר ושוכב עם כל בהמה, ולכן נצרך שהברכות לא נאמרו שיתברך בשביל שלא עשה, רק מי שלא יעשה והוא נתברך מהברכות שנאמר בפ' והיה אם שמוע תשמע וגו' שלא יופסק ממנו הברכות בשביל מעשה האחרים שבסתר (כי כל הארונים נאמרו על העושה בסתר). ולזה באו הברכות להגן עליהם שלא יענשו כ"כ מעבירות אחרים שבסתר. ולזה לא נכתבו הברכות מפני שאינם ברכות בפני עצמם רק שישארו בהברכות שלהם הכתובים בפ' כנ"ל ושלא תחול הארור של העושה

8. כלי יקר דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק יב

ומה שנאמרו כל הארונים בפרוש ונשארו הברכות בדיוק ולא להיפך, לפי שעיקר הברכה לעולם הבא הנסתר ורק מפירותיהן יאכלו בעולם הזה להיות להם הכנה שיוכלו לקיים המצוות על ידי מציאות הברכות על כן הסתירם הכתוב.

ויהפוך ה' אלוֹקֶיךָ לך את הקללה לברכה

9. כלי יקר דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק יב

ועוד רמז בזה שברצות ה' דרכי איש אז יהפוך לו הקללה לברכה שאפילו הארונים יתהפכו לברכות על דרך שאמרו חז"ל (מועד קטן ט ב) תזרע ולא תחחד כמבואר למעלה בפרשת בא (שמות י י) בפסוק ראו כי רעה נגד פניכם. ועוד רמז שהברכה בכלל הארונים כי מאחר שהקללה היתה סיבה שמיראתה בא לידי סור מרע ועשה טוב אם כן מפאת הקללות נמשכו הברכות:

10. בעל שם טוב בראשית פרשת לך לך אות מא

וזוה סור מרע ועשה טוב (תהלים ל"ד, ט"ו) פירוש שתסיר מן הרע כל הרע שבו ותעשה מהרע טוב, דהיינו מכל המדות הגשמיות והחומריות יפנה מהם הרע ויגביר בהם הטוב, ובהיות גובר בהם הטוב אזי הם נוטים ומטים אל החסד והחכמה, וזהו אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי

11. דברים (פרשת כי תצא) פרק כג פסוק ו

(ו) וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמְעַם אֶל בִּלְעָם וַיַּהַפֵּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ לָךְ אֶת הַקִּלְלָה לְבִרְכָּה כִּי אָהַבְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ:

16. ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יב

הרבה פעמים יעלה בלב ההמון שהרעות בעולם יהיו יותר מן הטובות, עד שבהרבה מחידות רוב האומות ובשיריהם יכללו זה הענין, ויאמרו כי מן הפלא שימצא בזמן דבר טוב אמנם רעותיו רבות ומתמידות, ואין זה הטעות אצל ההמון לבד, רק עם מי שיחשוב שהוא חכם גם כן ... וסבת זה הטעות כלה היות זה הסכל וחבריו מן ההמון לא יבחנו המציאות רק באיש מבני אדם לא זולת זה, וידמה כל סכל כי המציאות כולו היה בעבורו, וכאלו אין שם מציאות זולתו לבד ... ואלו בחן האדם המציאות וציירו וידע מיעוט חלקו ממנו, התבאר לו האמת ואמנם האדם הוא נכבד מכל מה שבעולמנו זה התחתון, ר"ל מכל מה שהורכב מן היסודות, ועם זה ג"כ מציאותו הוא טוב גדול לו וחסד מה' במה שיחדו בו והשלימו, ורוב הרעות הנפלות באישיהם מעצמם, ר"ל מאישי בני אדם החסרים, ומחסרונותיו נצחק ונבקש עוד, ומהרעות נעשה אותם בעצמנו בבחירתנו נכאב וניחסהו לשם, חלילה לו ממנו, כמו שבאר בספרו ואמר שחת לו לא בניו מומם וגו', ובאר שלמה ואמר אולת אדם תסלף דרכו....

השקפה נכונה מביאה להתנהלות נכונה

17. דברים (פרשת כי תבוא) פרק כו פסוק א

וְהָיָה כִּי תִבְּאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וִירְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבְּתָהּ בָּהּ:
אור החיים

והיה לשון שמחה, להעיר שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ על דרך אומרו (תהלים קכ"ו) אז ימלא שחוק פינו וגו':

18. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף י עמוד ב

אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן: דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה: כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער

19. פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים דף יא עמוד ב

והיה כי יביאך. והיה לשון שמחה בכל מקום.

20. הרב עמאר

שמעתי בשם הגאון רש"ר הירש ז"ל, שפירש למה לשון "והיה" הוא לשון שמחה, ואילו לשון "ויהי" הוא לשון צער. כי הנה מילת "היה" הוראתה על העבר, וכשהאדם מוסיף לה אות וא"ו "והיה" היא נהפכת ללשון עתיד כמו והיה אם שמוע תשמעו (דברים יא, יג). הרי זה מורה על הזמן החולף שהיה טוב, והאדם חפץ למשוך את טובת הזמן ההוא אל העתיד, ולכן כשנכתב בלשון זה הרי הוא מורה על שמחה. ואילו לשון "ויהי" הוא לשון צער, כי הנה לשון "ויהי" הוא לשון עתיד, כמו יהי אור (בראשית א, ג), והנה כשנוספה לו אות וא"ו ונהיה "ויהי" הרי הוא משנה את משמעותו ונהפך ללשון עבר, והיינו, שהלשון מורה כי האדם רוצה לסלק את הזמן הזה, וכביכול רוצה להוליכו אל העבר, ולכן הוראתו צער.

12. של"ה פרשת בלק תורה אור

ועל זה רומז גם כן הפסוק (דברים כג, ו) 'ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך'. וקשה על מה שנאמר 'כי אהבך' דזהו פשיטא, דבודאי אינו זה להפוך הקללה לברכה על ידי שנאה כי אם על ידי אהבה. אלא רומז על התשובה. והוא על דרך דאיתא בסוף יומא (פ"ב), אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר (הושע יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך', הא"י עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול. איני, והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר (יחזקאל לג, יט) 'ובשוב רשע מרשעתו'. לא קשיא, כאן מאהבה כאן מיראה. עד כאן. הרי שהתשובה מאהבה גורם האהבה העליונה, ונתהפך הקללה לברכה, שהרי הזדון שהוא הקללה נעשה זכות שהוא הברכה. וזהו 'כי אהבך ה' אלקיך', מאחר שעשית תשובה מאהבה, אז אהבה רבה ואהבת עולם.

13. איש האמונה עמוד 68

האדם נולד כאובייקט, מת כאובייקט, אבל ביכולתו לחיות כסובייקט, כיוצר ומחדש, המטביע על חיו את חותמו האינדיבידואלי, והחורג מן האוטומטיות אל הפעילות היצרנית. משימתו של אדם בעולם, לפי היהדות, היא להפוך גורל לייעוד; קיום מופעל ומושפע לקיום פועל ומשפיע; קיום מתוך אונס, מבוכה ואילמות — לקיום מלא רצון, מעוף ויוזמה [...] כשבן הייעוד סובל הוא אומר בלבו: "ישנו רע, ואני אינני מכחיש בו ואינני מחפה עליו בפלפולי סרק; הנני מעוניין בו מבחינה הלכתית, כאדם הרוצה לדעת את המעשה אשר יעשה. אני שואל שאלה פשוטה: מה יעשה הסובל וחי בסבלו?" "אם רואה אדם שייסורין באין עליו, יפשפש במעשיו". זו תגובתם האינסטינקטיבית של חכמי התלמוד לסבל, תגובה שהיא מורשת הנביאים. יותר משהייסורים הם עונש על חטאים, הם הזמנה לתשובה. וכיצד לא יהיה זה כך במסורת המחברת יחדיו אמונה בצדק אלוהי עם התמקדות יוקדת בעתיד ולא בעבר? תרבות של תשובה היא תרבות שבה התגובה האינסטינקטיבית לייסורים היא לומר: "אלוקי", אינני מאשים איש אלא את עצמי בלבד. סלח לי. רצה את לבי השבור ותן לי כוח לשנות".

הדרך לפתח השקפה נכונה על העולם – להתבונן מלעמלה...

14. אבן עזרא ויקרא (פרשת בחקותי) פרק כו פסוק יג

וריקי מוח אמרו, כי הקללות רבות מהברכות, ולא אמרו אמת. רק נאמרו הברכות כלל, ונאמרו בקללות פרטים לירא ולהפחיד השומעים. והמסתכל היטיב יתברר לו דברי:

15. תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק ד הלכה א

מנין אמרת מרובה מדת הטוב ממדת הפורענות על אחת מחמש מאות במדת פורענות כת' פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים במדת הטוב כת' ועושה חסד לאלפים הוי אומ' מרובה מדת הטוב ממדת פורענות על אחד מחמש מאות

סור מרע ומתוך כך עשה טוב...

סיכום:

בפרשתנו מוזכר מעמד הברכות והקללות. התורה כותבת את הקללות ומתוך הקללות אנו מבינים מה הברכות, כך בחרה התורה להציג את הדברים כדי להורות לנו שגם הקללה יכולה להפוך לברכה. האדם בבחירתו יכול להחליט האם להיות מושפע מהגורל או להיות משפיע ולהפוך את הגורל לייעוד. פרשתנו פותחת בלשון 'והיה' שהוא לשון שמחה. וא"ו ההיפוך מעבירה את המשמעות של המילה 'היה' מעבר לעתיד. אדם שבחר להתבוסס בעבר ובכך לשתק את העתיד מביא על עצמו צער גדול, לעומת אדם שבחר להתבונן על העבר כדי לבנות עתיד טוב יותר מביא לעצמו הרבה שמחה. שבת שלום!

21. רש"ם דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק טו

כל הארורים שנים עשר כנגד שנים עשר שבטים וכולה עבירות שרגילים להיות בסתר הם כמו שאפרש בכולם חוץ משנים שרגילים להיות פעמים בגלוי ופעמים בסתר, והן ע"ז ומכה רעהו ולכך פירש בשניהם בסתר. שעל עבירות שבגלוי לא באו לקלל, כי בית דין יענשוהו על הגלויות כמו שכת' בסוף כל הקללות הנסתרות לי"י אלקינו, הוא יקח נקמה מן הנסתרות שהרי נתקללו בשם הקדוש ברוך הוא, אבל הנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, מלקות סקילה שריפה הרג וחנק. הלא תראה אין כתוב כאן "ארור שוכב עם אשת רעהו" כי מה לו ליכנס בבית אחרים ולא יליזו עליו. מקלה אביו במקום בית גידולו, אין אחרים רגילין שם. וכן משיג גבול בגנבה הוא עושה, שאם יראה, ימחה בידו. וכן משגה עור ומטה משפט, כל אילו דברי סתר. שכב עם אשת אביו זהו במקום שהוא גדל שם ואין רואה. עם כל בהמה אין זה כי אם בסתר. וכן אחותו. חתנתו, האם רגילה בבית בתה:

22. רש"ר הירש דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק טו

התורה כותבת רק אם המשפטים הפותחים ב"ארור", וכאמור קדמו להם מאמרים הפותחים ב"ברוך" השוללים את משפט הנושא של "ארור": "ברוך האיש אשר לא יעשה" וכו'. החסאים שנאמר בהם "ארור", למעט רק האחרון, הם עבירות חיוביות על איסורים, ונמצא שהמאמרים הפותחים ב"ברוך" מבטיחים את הברכה למי שרק נמנע מלעבור על איסור: הברכה וההצלחה לאדם שגם בחשאי איננו מתמסר להבל אלילי; שגם בסתר לבבו איננו הוגה מחשבת זלזול באביו ובאמו; שגם באין רואים איננו עושה עוול ואיננו חוטא לחברו; שגם בחשאי איננו מרשה לעצמו פריצות מינית וכו'. ויש בכך משום נחמה גדולה. אנחנו קרובים לברכה הרבה יותר מאשר ח"ו לקללה. הקללה תחול רק במקום שעושים את הרע באופן חיובי. כנגד זה די אם נתרחק מכל דבר הראוי לקללה, וכבר תשכון הברכה בתוכנו.

23. דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק יב - יג

(יב) אֱלֹהִים יַעֲמְדוּ לְבָרֶךְ אֶת הָעָם עַל הָרַגְרִים בְּעֵבְרָכֶם אֶת הַיָּרְדֵּן שְׁמֵעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וַיִּשְׁשָׁקֶר וַיֹּסֶף וּבְנֵי־מִן: (יג) וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקִּלְלָה בְּהָרַעַב וּבְהָרַגֵּן וּבְהָרַגֵּן וּבְהָרַגֵּן וּבְהָרַגֵּן:

24. כלי יקר דברים (פרשת כי תבוא) פרק כז פסוק יב

(יב) אלה יעמדו לברך את העם וגו'. ובקללות לא נאמר אלה יעמדו לקלל, לפי שהטובות באות מאת ה' בפועל אבל הקללות אינן באים כי אם מעצמם על ידי הסתרת פניו יתברך כי מפי עליון לא תצא הרעות (איכה ג לח), לכך נאמר ואלה יעמדו על הקללה ולא לקלל כי אם ליעד ביאת הקללות, והדבר בספק אם יבואו או לא כי מאחר שאינן באים כי אם בהסתרת פנים אם כן עדיין הדבר תלוי בהוראת המערכה:

